

Monilukutaito: Tekstien tulkitseminen

30.9.2025

POMM1083 Suomen kielen ja
kirjallisuuden pedagogiikka

Mari Hankala & Merja Kauppinen

Kuva: TARU®-hanke <https://tarinoillalukijaksi.fi/>

Seuraavan luennon (7.10.) ennakkotehtävät

Tee viimeistään 6.10.

1. Kirjoita Wilma-viesti 1A-luokkasi lasten vanhemmille.

Olette jakaneet kollegoittesi kanssa 1. luokan oppilaat lukutaidon mukaisesti kolmeen ryhmään. Ryhmäjako perustuu Kansallisen koulutuksen arviointikeskuksen KARVIN raporttiin (ks. oheinen kuva), jossa on selvitetty lasten lukutaitoa 1. luokan alkaessa. Osa vanhemmista kyseenalaistaa jaon. Nämä vanhemmat ovat laittaneet kiivaita Wilma-viestejä sinulle ja muille 1. luokkien opettajille sekä vedonneet rehtoriin. Tehtäväsi on viestissäsi perustella lukutaidon tasojen mukaista jakoa.

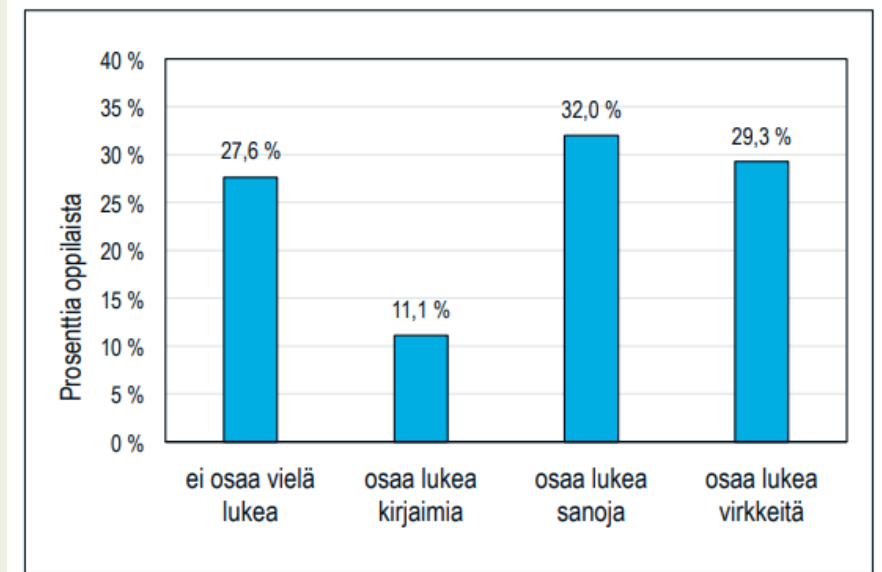
2. Tutustu neljään kirjoittamiskäsitykseen

<https://peda.net/id/d9b48fc083f>

Mitkä niistä ovat tuttuja kouluajoiltasi ja omien opettajiesi toiminnasta? Miten opettajiesi kirjoittamiskäsitykset ovat vaikuttaneet omaan kirjoittamiseesi? Miten nykyaika ja teknologia haastavat näitä kirjoittamiskäsityksiä? Minkälaista kirjoittamisen ohjaamista haluat itse edistää opettajana? Kirjaa käsityksesi sivustollesi ja valmistaudu keskustelemaan niistä.

Vastaa ykköstehtävään täällä

<https://link.webpolsurveys.com/S/B72268D97A3EC589>

KUVIO 12. Lukutaidon jakautuminen eri tasoille

Oppilaista 38,7 % ei osannut vielä lukea. Kuitenkin 11,2 % oppilaista osasi hyvin kirjain-äänne-vastaavuuden ja vain 27,5 % ei pystynyt vielä hallitsemaan kirjain-äänne-vastaavuutta niin hyvin, että heidän olisi voinut sanoa olevan kirjaintasolla olevia lukijoita. Iso osa heistä osasi kuitenkin yhdistää joitakin kirjaimia ja äänteitä toisiinsa. Oppilaista 32,2 % osasi lukea kokonaisia sanoja ja 29,2 % kokonaisia virkeitä, eli yli 60 % kaikista oppilaista pystyi ymmärtämään ainakin lukemään sanoja. Tulosten perusteella vaikuttaa siltä, että kun kirjain-äänne-vastaavuuden hallinta on hyvää, myös ymmärrys ja sanatason lukeminen alkaa kehittyä nopeasti.

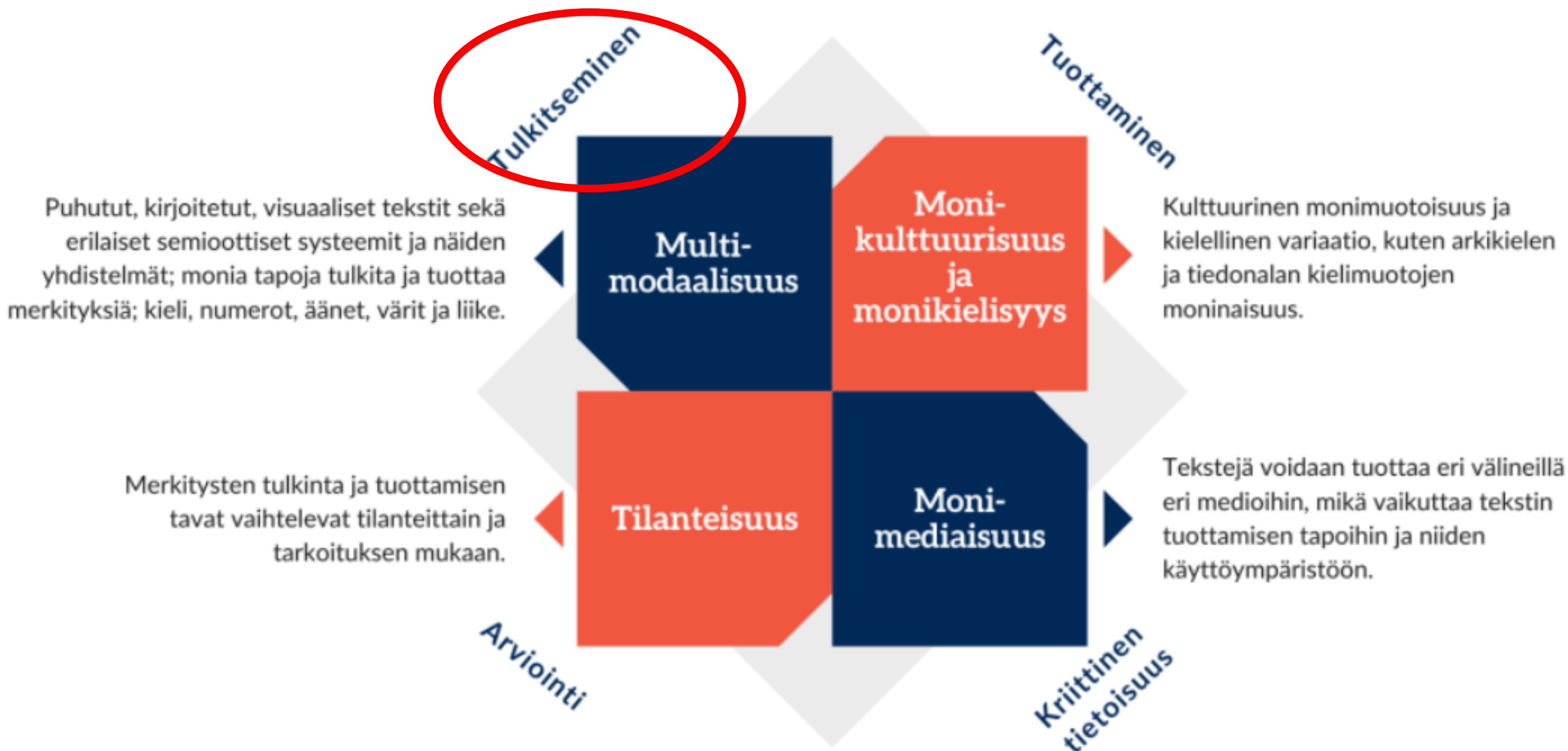
Ukkola, A. & Metsämuuronen, J. 2019. Alkumittaus. Matematiikan ja äidinkielen ja kirjallisuuden osaaminen ensimmäisen luokan alussa. Kansallinen koulutuksen arviointikeskus. Julkaisut 17: 2019. https://www.karvi.fi/sites/default/files/sites/default/files/documents/KARVI_1719.pdf, sivu 47

Lukeminen & tekstien tulkitseminen

– sisältöinä tänään

- Lukutaidon määrittely ja merkitys nykypäivänä; eriytymiskehitys koululaisten taidoissa (arvioinnit ja tutkimukset)
- Lukutaito osana kielellisiä perustaitoja (foundational skills) – lukutaidon **ulottuvuudet**: peruslukutaidot, funktionaalinen lukutaito, eläytyvä lukeminen, kriittinen lukutaito
- Pedagogiikan näkökulmia läpi diojen

Monilukutaito

Mitä 'lukeminen' on?

Kuuntelemista, katsomista

Kokemista, tuntemista

Juttelua ja pohdintoja

Uusien ajatusten
synnyttämistä, ilmaisua ja
jakamista

→ OPSit:

Monimediaiset tekstit

Monilukutaito

Yhteisöllinen lukeminen
(oppiminen)

Kuvat: TARU®-hanke
<https://tarinoillalukijaksi.fi>

**Lasten ja nuorten lukutaito eriytyy:
keskeisiä arviointien ja tutkimusten tuloksia**

Kansainväliset PIRLS- ja PISA-arvioinnit lukutaidosta

PIRLS 2021 (neljäsluokkalaiset)

- Edelleen keskimäärin lukutaidon taso korkea, mutta oppilaiden osaamiserot kasvaneet. Erinomaisia lukijoita vähemmän, heikkoja lukijoita runsaammin kuin 2000-luvun alussa.
- Suomessa oli vähiten kriittisen lukutaidon harjoittelua (esim. kirjottajan tarkoituksen määrittämistä tai verkkosivun luotettavuuden harjoittelua)
- Pedagogiikka: lukemista vähintään puoli tuntia päivässä; yhteisöllisen ja perhelukemisen ohjelmat auttavat, aikuiset lukijamalleina, painotusta erityisesti tiedonhakutaitoihin ja kriittiseen lukemiseen

PISA (jatkoraportti, 2022) (yhdeksäsluokkalaiset)

- Vahva yhteys lukutaidon tason ja lukustrategioiden tiedostamisen välillä: heikoilla lukijoilla selvästi muita heikompi tietoisuus tehokkaista lukustrategioista ja kyky säädellä omaa oppimista
- Sekä lukutaito että -strategiat ovat heikentyneet 2000-luvulla; aiempaa heikompi lukustrategioiden ymmärtämisen taso saattaa olla syynä heikompaan lukutaitoon
- Hyviä strategiataitoja selitti mm. se, että äidinkielen ja kirjallisuuden opettaja aktivoi oppilaita esittämällä oppitunneilla kysymyksiä.

Kansalliset Opetushallituksen oppimistulosarvioinnit lukutaidosta

- Perusopetuksen alkaessa ero kielellisessä osaamisessa tyttöjen ja poikien välillä on hyvin pieni (Alkumittaus 2020). Merkittävät erot osaamisessa ja myös oppiaineeseen asennoitumisessa syntyvät koulupolun varrella.
- Kaikilla AVI-alueilla perusopetuksen päättävät tytöt olivat taitavampia mediatekstien tulkitsijoita kuin pojat. Vähintään arvosanaa 8 vastaava taso tytöistä 57 prosentilla, pojista 39 prosentilla. (Kauppinen & Marjanen, 2020)
- Pojista noin viidennes jäi arvosanaa 6– vastaavaan tulokseen tai sen alle sekä mediatekstien että kirjallisuuden tulkitsemisessä (tytöistä 11 % ja 5 %). Suurin ero kokonaistuloksessa oli niiden välillä, jotka lukivat kuukaudessa ainakin yhden kirjan verrattuna kirjoja lukemattomiin. (Kauppinen & Marjanen, 2020)
- Kuudesluokkalaisista ruotsinkieliset pojat ja S2-oppilaat pärjäsivät äidinkielessä ja kirjallisuudessa kaikkein heikoimmin (Ukkola ym., 2025)
- Suomi tai ruotsi toisena kielenä (S2) -oppimäärissä oppilaiden taustoissa ja taidoissa on paljon vaihtelua. Lähes joka neljäs oppilas ylsi äidinkielen pistemäärällään kansalliselle keskitasolle. Toisaalta lähes puolet oppilaista (46 %) kuului taidoiltaan heikoimpaan viidennekseen. (Ukkola ym., 2025)

Lasten ja nuorten kriittinen lukutaito useissa tutkimuksissa

- Tutkimusten mukaan monilla nuorilla on melko heikot kriittisen lukemisen taidot ja taidot ovat eriytymässä entisestään. (Critical-hankkeen tutkimuskooste)
<https://www.aka.fi/globalassets/3-stn/1-strateginen-tutkimus/strateginen-tutkimus-pahkinankuoressa/tilannekuvaraportit/stn2020-hankkeet/tilannekuvaraportti-critical.pdf>
- Osa oppilaista on jo kuudennella luokalla melko taitavia tekstien kriittisiä arvioijia (lukiolaisten tasolla), osalla taidot ovat lähes olemattomat. (Ks. esim. Elina Hämäläisen väitöskirja 2023 *Examining and enhancing adolescents' critical online reading skills*, <http://urn.fi/URN:ISBN:978-951-39-9654-3>)
- Myös lukiolaisilla merkittäviä eroja (esim. Hämäläinen 2023)
- Vertailun vuoksi: Lukuisten tutkimusten perusteella kaikilla aikuisilla ja ikääntyneillä ei ole riittäviä mediataitoja ja puutteita löytyy kaikilta mediataitojen osa-alueilta (Rasi ym. 2016)

Luokanopeopiskelijoiden lukutaidot

- 169 toisen vuosikurssin opiskelijaa luki ja arvioi neljä nettitekstiä oppimistyyleistä
 - 2 nettitekstiä (luokanopen blogi ja koulutuksia myyvän yrityksen nettisivu): oppimistyylien huomioimisesta on hyötyä opetuksessa.
 - 2 tutkimusperustaista nettitekstiä (tutkijan blogi ja tiedeuutinen): kyseenalaistivat oppimistyylien hyödyt oppimisessa ja opettamisessa.
- Nettiteksteissä eroja: luotettavuus, kirjoittajien asiantuntijuus, väitteiden perustelut, julkaisupaikka, tekstilaji
- Nostoja tuloksista:
 - Suurin osa osasi erottaa luotettavammat nettitekstit epäluotettavammista mutta luotettavuuden (etenkin kirjoittajan tarkoitusperät) sanallinen perusteleminen oli haasteellista
 - Blogin kirjoittaneen luokanopettajan ja tiedeuutisen laatineen psykologian apulaisprofessorin asiantuntemus oppimistyyleistä arvioitiin samantasoiseksi
 - Liki kolmannes opiskelijoista ei kyseenalaistanut koulutuksia myyvän yrityksen viestintä-päällikön tarkoitusperien vilpittömyyttä
- Hämäläinen & Kulju (2024) Oppimistyyliit-myytti haastoi luokanopettajaopiskelijoiden kriittisen nettilukemisen taitoja. <https://educritical.fi/fi/2024/11/20/oppimistyyliit-myytti-haastoi-luokanopettajaopiskelijoiden-kriittisen-nettilukemisen-taitoja/>
- Kulju, P., Hämäläinen, E. K., Mäkinen, M., Räikkönen, E., & Kiili, C. (2024) Pre-service teachers evaluating online texts about learning styles: there is room for improvement in justifying the credibility. *Frontiers in Education*, available online: <https://doi.org/10.3389/feduc.2024.1451002>

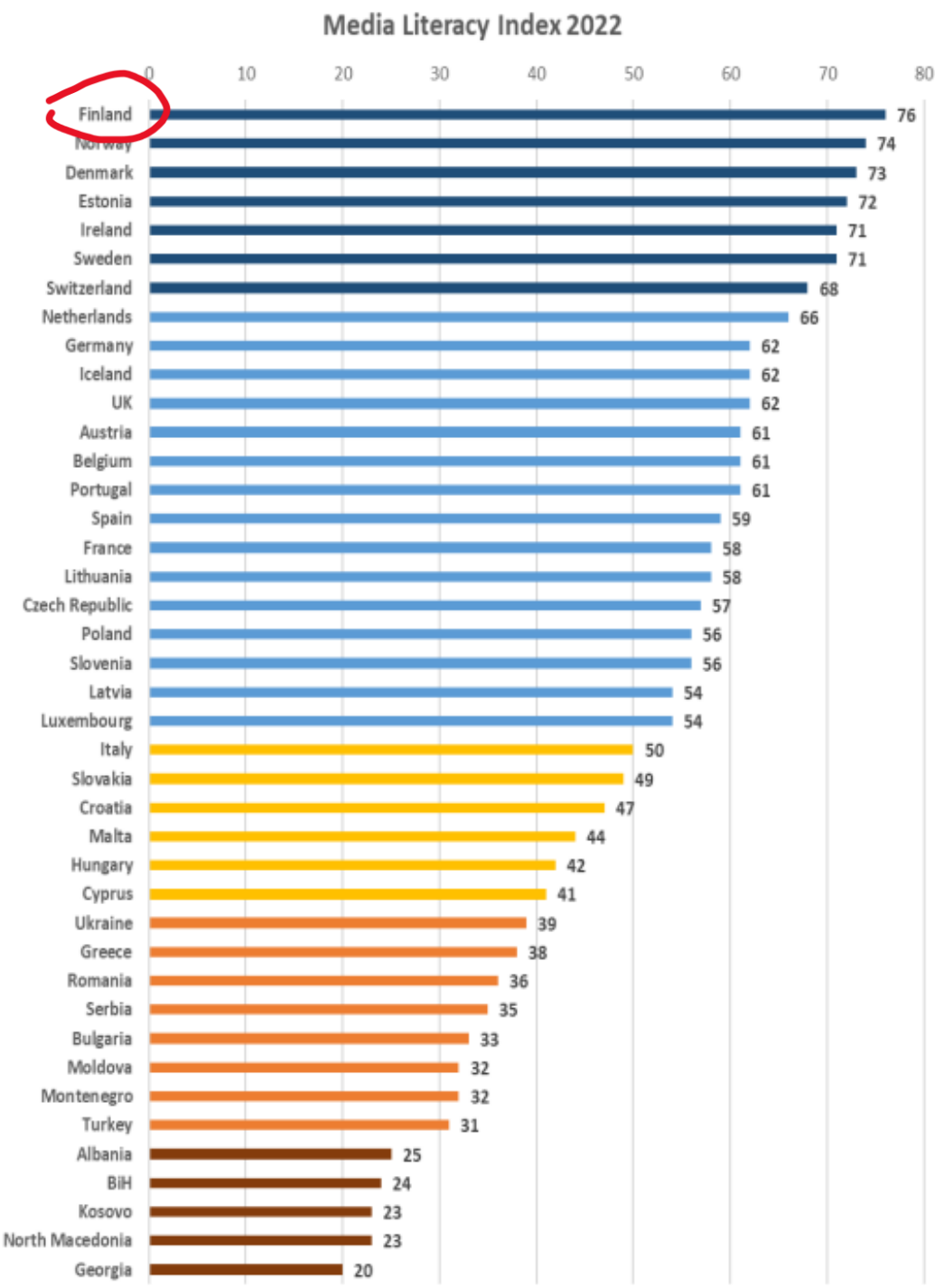
Medialukutaito (= kriittistä lukutaitoa) kansainvälisesti

Media Literacy Index 2022
<https://www.osce.org/files/f/documents/0/4/534146.pdf>

The “Ingredients” of Media Literacy

Methodology of the Media Literacy Index	
Indicators	Weight
Media Freedom indicators	
Freedom of the Press score by Freedom House	20%
Press Freedom Index by Reporters without Borders	20%
Education indicators	
PISA score in reading literacy (OECD)	30%
PISA score in scientific literacy (OECD)	5%
PISA score mathematical literacy (OECD)	5%
Share of population (%) with university degree (Eurostat)	5%
Trust	
Trust in others (Eurostat)	10%
New forms of participation	
E-participation Index (UN)	5%

Table 1. The table shows the methodology of the media literacy index with the groups of indicators, sources and their respective weight (importance). The data are converted into standardized scores (z-scores) from 100 to 0, highest to lowest.

Kansallinen lukutaitostrategia 2030

(<https://www.oph.fi/fi/tilastot-ja-julkaisut/julkaisut/kansallinen-lukutaitostrategia-2030>)

3 suuntaviivaa:

- 1) luodaan ja vahvistetaan lukutaitotyön rakenteita
- 2) vahvistetaan monilukutaito-osaamista
- 3) innostetaan lukemaan ja monipuolistetaan lukutaitoa.

**Mitä nämä arviointien ja
tutkimusten tulokset
tarkoittavat sinun tulevan
opettajan työsi kannalta?**

Lukutaidon ulottuvuudet – sosiokulttuurinen näkökulma

Taitojen kehittyminen suhteessa toisiinsa? Onko jokin ulottuvuus/taito muiden pohjana?

Miten tukevat toinen toisiaan?

Miten kehittyvät suhteessa taustatekijöihin: lukijan ikään, lukuharrastukseen, toimintaan monenlaisissa kieliympäristöissä?

Peruslukutaidosta kriittiseen lukutaitoon – lähestymistapa opseissa ja oppikirjoissa (ks. Bloomin taksonomia)

Toistava taso (tietäminen)

→ *kuka, mitä? Mitä Punahilkka teki metsässä?*

- Lukija löytää tekstistä asiatietoa

Päättelevä taso (ymmärtäminen)

→ *miksi, miten? Miksi Mummo päästi suden sisään?*

- Lukija pohtii tekstien osien välisiä suhteita, tekee päätelmiä

Arvioiva taso (analysointi ja arviointi)

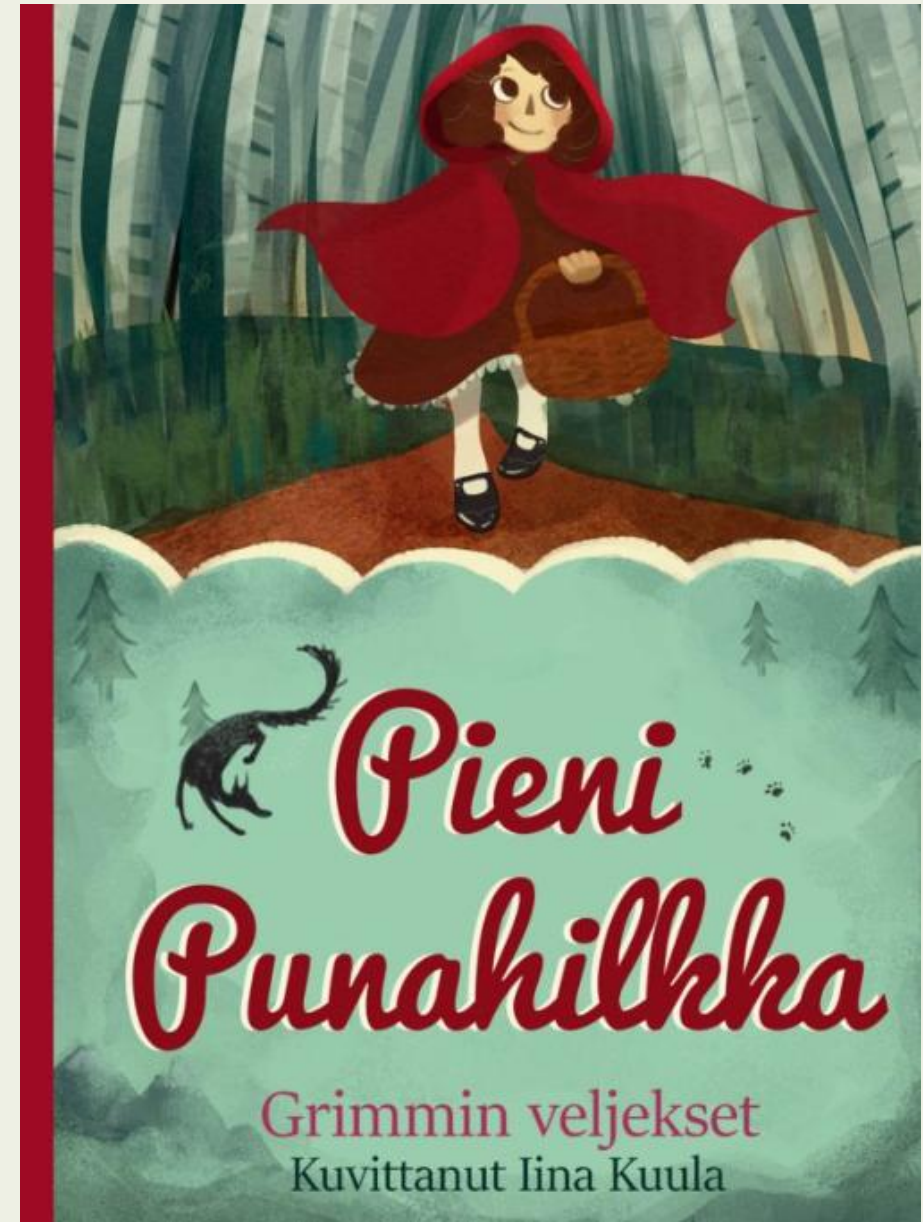
→ *Mitä mieltä olen? Mitä mieltä olet tarinasta? Millainen metsästäjä mielestäsi oli? Perustele mielipiteesi.*

- Lukija yhdistää uutta tietoa omiin vanhoihin tietoihin ja muodostaa johtopäätöksiä ja omia mielipiteitä

Soveltava taso (synteesi ja soveltaminen)

→ *Mitä seuraa, mihin johtaa, mitä muita vaihtoehtoja? Miten muuten tarina olisi voinut päättyä? Mitä sudelle olisi tapahtunut, jos hän olisi tullut kotiisi?*

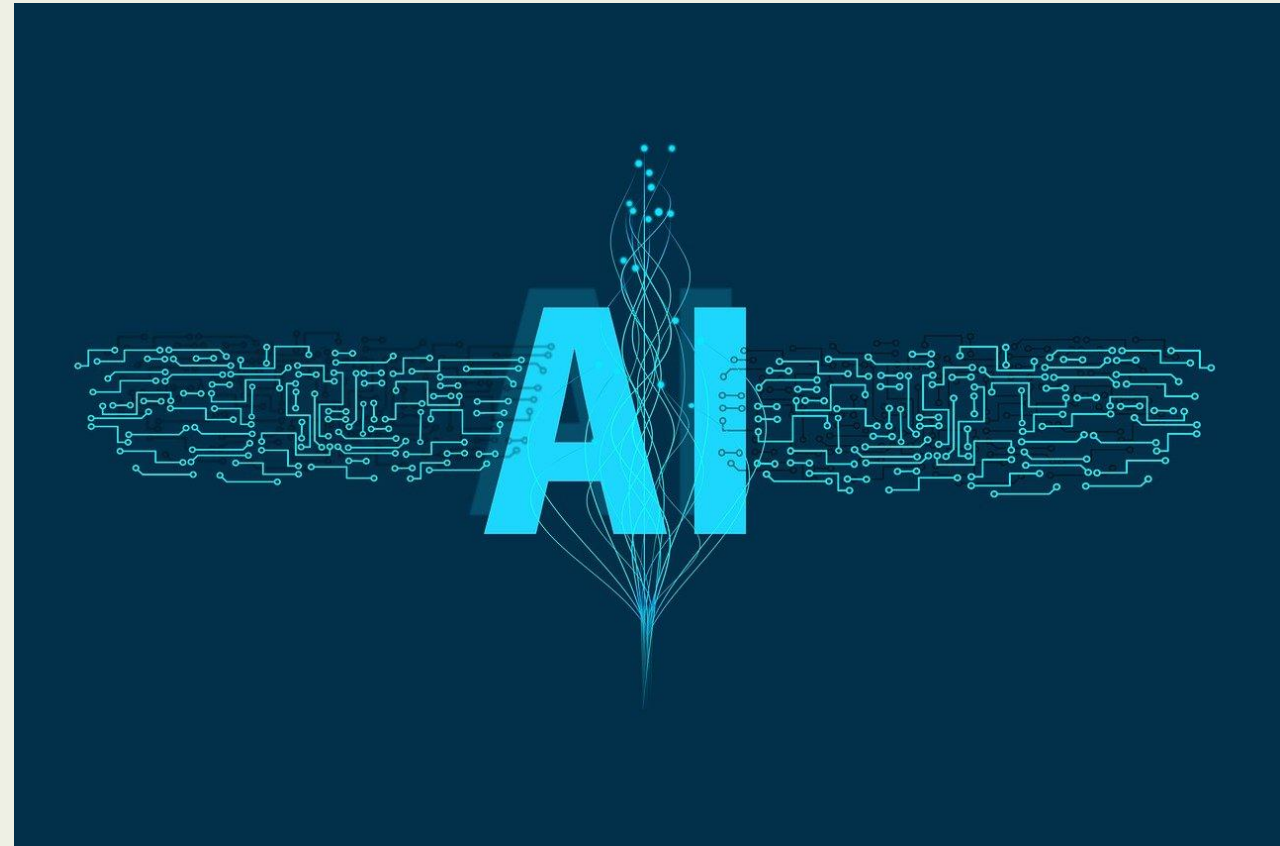
- Lukija kehittelee ajatuksia eteenpäin, pohtii vaihtoehtoja, soveltaa lukemaansa.
(Holopainen 1996; Lerkkanen 2006)

Tekstitekoäly ja lukeminen?

(Jukka Lehtoranta)

- Tekee lukijan tekstityötä: tiivistää kirjat, tekee koosteet ja lyhennelmät teksteistä ohjeiden mukaan, laatii määritelmät vertaillen eri lähteitä
 - Ideoi ja ratkaisee ongelmia eri aloilta ilman oppijan laajamittaista tiedonhakua
- Mihin ihminen tarvitsee kehittynyttä lukutaitoa (=analyttistä, kriittistä, eläytyvää otetta teksteihin)? Vai tarvitaanko sitä enemmän kuin koskaan?

Kuva: Pixabay

1 Peruslukutaito

- Luku- ja kirjoitustaito
dekoodaus, ymmärtävä lukeminen, lineaarinen teksti

→ PEDAGOGIIKAN KANNALTA:

- Välineellinen, universaali taito; teknisesti hallittua, sujuvaa, nopeaa, joustavaa, monipuolista

Lisää:KPTA1209 Esi- ja alkuopetuksen pedagogiikka 5 op kolmantena vuonna

2 Funktionaalinen lukutaito

Lukemisen tavoite ja tarkoitus huomioon; joskus silmäilevä lukeminen riittää, toisessa tilanteessa analysoitava tarkkaan pienetkin vivahteet

→ PEDAGOGIIKAN KANNALTA:

- **Tekstilajien ja niiden ominaispiirteiden tunteminen**
- **Lukemisen strategiat**
 - eri tekstilajeja lähestytään eri tavoin; lukijan työkalupakin kokoaminen

Tekstilajeja ja tekstilajiperheitä

(ks. Callaghan, Knapp & Noble 1993; Cope & Kalantzis 1993; Luukka 2003; Swales 2001)

KUVAAVAT TEKSTIT	SELITTÄVÄT TEKSTIT	OHJAAVAT TEKSTIT	PERUSTELEVAT TEKSTIT	KERTO VAT TEKSTIT
Tilanteiden, tapahtumien ja ilmiöiden kuvaukset Tiedonannot Määritelmät Tekniset kuvaukset Tiederaportit Työselostukset	Tilanteiden ja tapahtuminen selostukset Syiden ja seurausten selostukset Selitykset Esseet	Ohjeet Neuvonta Työohjeet Reseptit Manuaalit	Mielipidekirjoitukset Arvioinnit Arvostelut Pohdiskelevat esseet Keskustelut Väittelyt	Sadut, tarinat, kertomukset, myytit Muistelmat Omat tarinat Historian tapahtumat
Jokaisella tekstilajilla on omat tyypilliset rakenteensa ja kielelliset piirteensä.				

Tekstilajit opetuksessa <https://www.oph.fi/fi/koulutus-ja-tutkinnot/tekstilaji-opetuksessa>

Koulun keskeiset tekstilajiperheet:

https://www.oph.fi/sites/default/files/documents/173781_kouluopetuksen_keskeiset_yksinkertaiset_tekstilajit_genreperheittain.pdf

Tulkittavia ja tuotettavia tekstilajeja alakouluun?

- Käyttöohje
- Ilmoitus
- Mielipideteksti
- Vastine
- Käsikirjoitus (elokuvan, pelin, larpin jne.)
- Runot, tanka, haiku
- Laululyriikka,
- Kirjeet, kortit
- Resepti
- Päiväkirja, blogi
- Uutinen
- (Kesätyö)hakemus
- Reklamaatio, palaute
- (Wiki)artikkeli, tietoteksti
- Pakina
- Esittely
- Kuvaus
- Mainos
- Puhe
- Määritelmä
- Koevastaus, essee
- Novelli
- Romaani
- Jatkokertomus
- Tviitti
- Sarjakuva
- Pääkirjoitus
- Pöytäkirja, muistio
- Novelli
- Aforismi
- Selostus
- Ystäväkirjan esittely
- Iskulause
- Kuitti
- Kolumni
- Sähköpostiviesti
- Elämäkerta
- Referaatti
- Satu, tarina, kertomus
- Kasku, vitsi
- Kommentti
- Raportti
- Keskustelupalstan viesti
- Kuvateksti
- Videon tms. tekstitys
- Näytelmä(n kohta(s))
- Muistokirjoitus
- Kuolinilmoitus
- Teksti/Whatsapp-viesti
- Snäppiviesti
- Loitsu
- Palindromi
- Anagrammi
- Tajunnanvirta-kirjoitus
- Kutsu
- Juliste
- Arvostelu
- Vlogi
- Peliselostus Youtubeen jne.
- Elokuva
- Musiikkivideo
- TikTok-video
- Podcast
- Kuunnelma
- Kuulutus
- Fanifiktio
- Räppi
- Meemi
- Chantti
- Tekoälykysymykset

- **Mitä puuttuu?**
- **Keksi lisää!**

1 Poimi listasta ne tekstilajit, joita muistat käyttetyn alakoulun lukemisen tai kirjoittamisen opetuksessa.

2 Keskustelkaa pienryhmissä: mitä näistä voisit käyttää alakoulun opetuksessa?

FUNKTIONAALINEN LUKUTAITO KOULUSSA: Tekstien tulkinta lukuvuoden aikana – mitä tulee ottaa huomioon?

Mitä tekstejä luetaan ja mihin tarkoitukseen?	Mitä oppilaani tarvitsevat? Miten tuen ja eriytän?	Miten integroin?	Miten huomioin lukutaidon eri puolet?	Lukemisen tavoitteet ja arviointi	Lukustrategiat ja muu pedagogiikka	Yhteistyö lukemisen taitojen kehittämisessä
Mitä OPS (valtakunnallinen, paikallinen) sanoo? Mitä tekstilajeja luettavaksi: fiktiiviset ja faktuaaliset tekstit. Kertovat, kuvaavat, argumentoivat, pohtivat.. Millaiseen lukemiseen oppikirjat ohjaavat ja mitä niistä puuttuu? Lineaarisesti eteneviä, kirjoitettuja ja multimodaalisia tekstejä. Tekstilajit opetuksessa: https://www.oph.fi/fi/koulutus-ja-tutkinnot/tekstilaji-opetuksessa#e39461cd Koulun tekstilajeja: https://www.oph.fi/sites/default/files/2019-05/OPS_2019_2021.pdf	Kartoitukset ja (itse)arviointit: Mitä taitoja kullakin oppilaallani on, mitä pitää kehittää? Millaisia tuen tarpeita on ja miten niihin tartun? Miten tuen innokasta, taitavaa, motivoitumatonta, perustaidoiltaan vielä kehittyvää lukijaa? Mikä oppilaitani motivoi lukemaan? Miten voin ottaa heidän toiveitaan huomioon? Miten hyödynnän lukijayhteisöjä?	Suomen kielen muihin osa-alueisiin? Muihin oppiaineisiin? Monialaisissa projekteissa?	Yksilön taitojen kehittäminen? Yhteisöllisen lukijuuden kehittäminen? Lukijaidentiteetin tukeminen Kirjallisuuskasvatus Yksilön / yhteiskunnan tekstit?	Mitkä ovat lukemisen tavoitteet? Monipuolisuus: lukeminen ajanvietteenä, tiedon hakemisena, mielihyvätavoitteet, joukkoon kuuluminen, uusien ideoiden saaminen, tunnetaidot ja hyvinvointi.. Miten lukutaitoa arvioidaan (suhteessa tavoitteisiin)? kerrottava oppilaalle etukäteen Millä tavalla, esim. sanallisesti,	Miten ohjaan lukuprosessin eri vaiheita? Miten lukemiseen valmistaudutaan? Mitä luetun pohjalta tehdään? Tekstin ymmärtämisen tuki, esim. sanalistat, kuvat, tekstin rakennekaaviot ym. mallinnukset Kirjallisuuden valinta ja valintojen tuki oppilaalle Monipuoliset lukuympäristöt; erityyppisten tekstiympäristöjen läsnäolo myös koulussa (tarinallisuus, pelillistäminen, multimodaalisuus, moniaistisuus) Itsekseen, pareittain	Kirjastot, järjestöt, lukukummit ja -mummit, kummiluokkatoiminta Lukudiplomit, kirjavinkkaukset ja -tempaukset

Lukemisen strategioista

- *Tekstin ymmärtäminen on yksi vaativimmista toiminnoista, johon ihmismieli kykenee.*
- (Aro & Torppa 2020, s. 19 oheisessa teoksessa https://lauda.ulapland.fi/bitstream/handle/10024/64401/LuKi_opas_WEB.pdf?sequence=1&isAllo wed=y)

Taulukko 1. Yhteenvedo luetun ymmärtämisen prosesseista ja osataidoista

ALEMMAN TASON PROSESSIT

- riittävä lukusujuvuus
- kielen rakenteiden hallinta
- sanaston ja käsitteiden hallinta

YLEMMÄN TASON PROSESSIT

- päättelykyky
- muisti
- tarkkaavuus
- toiminnanohjaustaidot

TAVOITE, MOTIVAATIO JA TUNTEET

- tavoite lukemiselle
- tieto siitä, kannattaako tekstiä lukea
- tieto tavoitteen kannalta olennaisista osista
- lukusuunnitelma

LUKEMISPROSESSIN VAIHTEET

Ennen lukemaan ryhtymistä lukija

- silmäilee tekstiä ja tekee ennakoivia oletuksia
- miettii, mitä kannattaa lukea
- arvioi tietoisesti tai tiedostamatta mitä lukee ja kauanko lukee

Lukemisen aikana lukija

- huomioi tekstien osia eri tavoin
- liikkuu tekstissä edestakaisin etsiäkseen tietoa ja selvittääkseen hämmennystä
- ennakoi tulevaa tekstiä ja päivittää oletuksiaan
- suhteuttaa aiempaa tietoaan tekstin tuomiin uusiin tietoihin
- suhteuttaa tekstin eri osien tietoa toisiinsa
- tekee päätelmiä ja tulkintoja
- käyttää strategioita
- eläytyy lukemaansa

Lukemisen lopussa lukija

- palaa lukemaansa tekstiin tai sen osiin
- muotoilee omin sanoin pääasian ja tekee muistiinpanoja tai yhteenvedon
- pohtii lukemaansa vielä lukemisen päätyttyä

3 Eläytyvä lukeminen

(emphatized reading)

→ lukijan kokemuksellinen suhde tekstiin & lukemiseen liittyvät luovat menetelmät: tekstien kokeminen moniaistisesti, jatkaminen luovin työtavoin..

1) Mahdollisuus lähestyä kokemuksia ja tunteita etäännytetysti, tekstien välityksellä. Mahdollisuus tavoittaa sekä omia että muiden kokemuksia ja tunteita taidemenetelmien avulla (mediated meaning making).

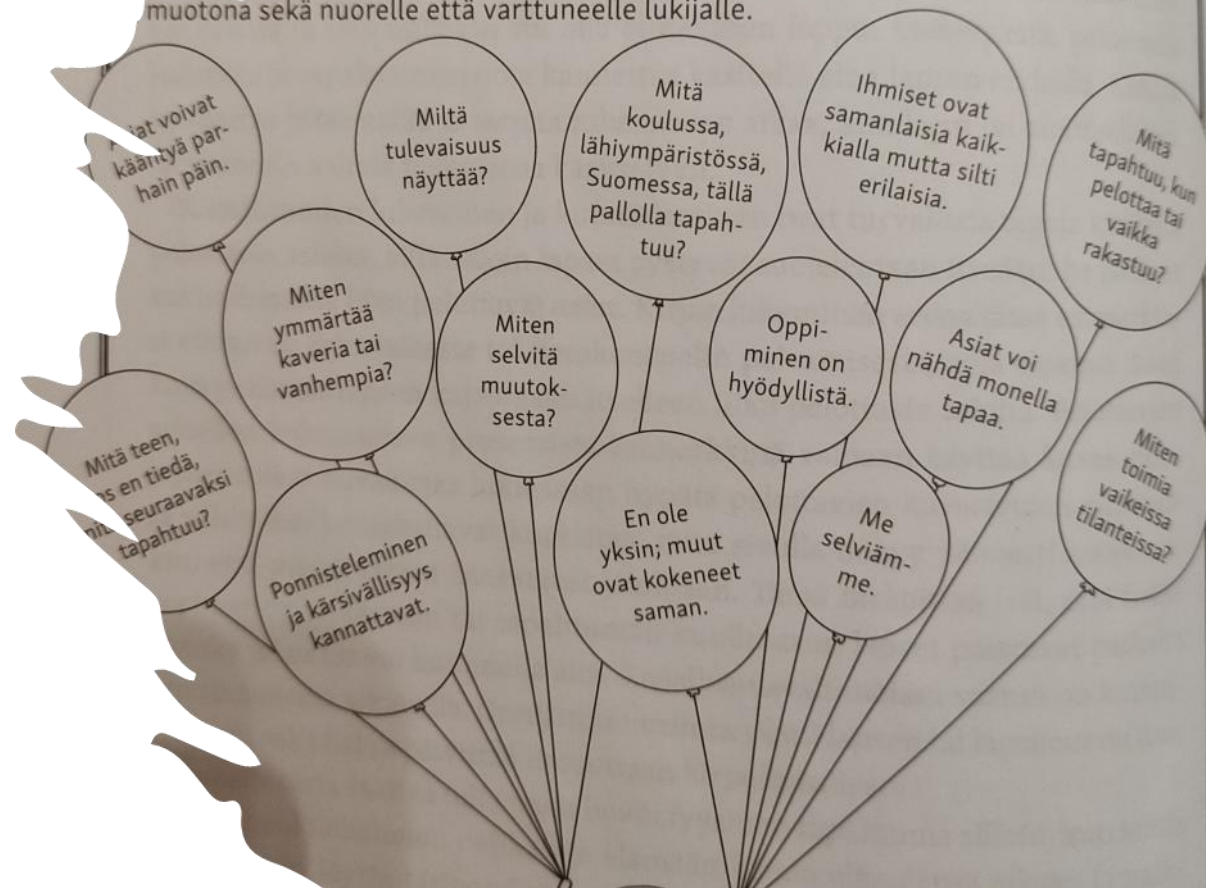
2) Mahdollisuus luoda ja seikkailla mahdollisissa maailmoissa ja toisissa todellisuuksissa (esim. Illyrian kuvitteellinen valtio).

3) Oman sisäisen maailman näkyväksi tekeminen ja merkityksellistäminen: Yksilö antaa tekstille merkityksiä omasta sisäisestä maailmastaan käsin. Ryhmä toimii peilinä yksilön antamille merkityksille.

4) Ryhmä synnyttää yhdessä monenlaisia näkökulmia ja lähestymistapoja teksteihin & niiden kantamiin ilmiöihin → yhteisö toimii yksilön henkisenä voimavarana (kannattelee, hoitaa, tukee, tarjoaa malleja ja esimerkkejä, lohduttaa).

KIRJALLISUUDEN LUKEMISELLÄ ON MERKITYSTÄ

...isen kirjallisuuden lukemisen hyödyt jäävät joskus piiloon, sillä on vaikea pääs-
...an lukijan ajatuksiin ja siihen, miten ne vaikuttavat hänen toimintaansa ja
...sa. Yksilön kehityksen ja kasvatuksen asiat näkyvät ylipäänsä harvoin pi-
...iksi joillekin kasvattajille voi olla vaikeaa nähdä fiktiivisen kirjallisuuden
...ödyllisenä, itsearvoisena toimintana. Kuitenkin lapsilla fiktion tuotta-
...na ... tietonäkökulma ovat monesti yhtä: kirjallisuus kertoo heille yhteis-
...sta ja yhteisöistä ja niissä pärjäämisestä. Fiktiivinen kirjallisuus voi kirjallisu-
...nna Meretojan (2016) mukaan toimia eettisen tutkimisen ja kysymisen
...muotona sekä nuorelle että varttuneelle lukijalle.

Esimerkki – eläytyvä lukutuokio varhaiskasvatusryhmässä (Aerila, Kauppinen, Lähteelä & Siipola, 2024)

Opettaja laulaa lapsiryhmänsä nimet kutsuessaan heidät tarinanurkkaan. Nurkkaa lähestyessään he kuulevat äänitallenteen metsästä. Kun istutaan alas, opettaja kysyy, kuulevatko he pöllön huudon. Nelivuotias Hanna arvelee kuulevansa ja esittelee ääntä. Opettaja pyytää sitten lapsia tekemään itse metsän ääniä. Lapset alkavat viheltää, huhuilla ja puhalttaa. Ryhmä luo yhdessä metsän äänimaiseman, jonka opettaja äänittää kännykkäänsä.

Hetken kuluttua opettaja avaa tarinalaukkunsa ja ottaa esiin Penny Littlen (2013) Urhean pikku pöllön. Opettaja kaivaa laukustaan vielä kaikille viitat.

Opettaja lukee tarinan, antaa jokaiselle lapselle viitan ja soittaa lisää metsän ääniä. Lapset alkavat tanssia viittoineen rohkeina pöllöinä. Tarinan herättämät tunteet – jännitys, ilo ja hämmästyks – saavat näkyvän muodon tarinanurkassa lasten liikkeessa. Myöhemmin ryhmä kuuntelee luomaansa äänimaisemaa. Pöllön äännellessä joku lapsista ottaa vielä muutaman lentävän tanssiaskelen.

Kansainvälinen politiikka

Moldovan EU-myönteinen puolue saamassa enemmistön parlamenttiin

Venäjä pyrki voimakkaasti häiritsemään Moldovan vaaleja.

Moldovan presidentti Maia Sandu kuvattiin sunnuntaina äänestyspaikan ulkopuolella Chişinăussa. Kuva: Daniel Mihailescu / AFP

YRJÖ KOKKONEN

29.9. 8:01 • Päivitetty 29.9. 8:22

Etusivu

Kotimaa

Ulkomaat

Tutkiva

Politiikka

Talous

Viihde

Kolumni | Mielipide | Urheilu | Poliisiasiat | Videot | Kaikki Uutiset – ARKISTO | Uutishuone – SÄH

Kuumat

Moldovan vaalit varastettiin EU:n ja Naton tuella – Oppositio kokoontuu mielenosoitukseen

Julkaistu 29.09.2025 07:53, 4196 lukukertaa, 2 kommenttia

Demokratia lakkautettiin lopullisesti Romanian vaaleissa ja jatkoa seuraa, kun EU ja NATO tukee keinoja kaihtamatta Maia Sandun globalistihallintoa pysymään vallassa Ukrainaan rajaavassa Moldovassa. Sunnuntain vaaleista raportoidaan laajat vaalirikokset ja maan kansallismielinen oppositio on kokoontumassa mielenosoitukseen.

4 Kriittinen lukutaito

- Monimuotoisten tekstien kriittistä tulkintaa, tuottamista ja arviointia
 - Konteksti huomioon: kuka tuottanut, missä, miksi, miten, millaisen – miten voidaan tulkita?
 - Olennainen harjoiteltava taito – läpäisee kaikki kouluasteet ja oppiaineet
 - Osin rinnakkaisia ja päällekkäisiä käsitteitä – kriittinen näkökulma olennainen osa **monilukutaitoa**, usein puhutaan myös **medialukutaidosta** tai **media- ja informaatiolukutaidosta**
- Tekstien kanssa toimiminen on aina kulttuurisesti ja yhteisöllisesti määrittynyttä ja tekstien käyttötapoihin liittyy erilaisia arvoja, asenteita ja käsityksiä
- Osaa teksteistä arvostetaan enemmän kuin toisia → valtanäkökulma, esimerkiksi oppikirjalla kouluissa yhä valta-asema (mm. Tarnanen ym. 2021) vs. oppilaiden mahdollisuus valita tekstejä

Ks. esim. Sulkunen & Hankala: Kriittinen lukutaito – tietoisuutta tekstien ideologisista kytköksistä

https://www.oph.fi/sites/default/files/documents/Kriittinen_lukutaito.pdf

Tekstien (median) taustojen tunteminen

- Omistuksen keskittyminen kotimaassa ja kansainvälisesti; Suomessa uutismedian omistus muutamalla mediatalolla (esim. Keskisuomalaisen konserniin kuuluu yli 80 lehteä)
- Kaupallisen median lisäksi julkisrahoitteinen Yleisradio
- Näillä ns. valtamedioilla sitoutuminen Journalistin ohjeisiin https://www.jsn.fi/journalistin_ohjeet/ ja pyrkimys tiedon oikeellisuuteen; kuitenkin kaupallisen median markkinalogiikka (myyvä juttu tuo rahaa)
- Vastamedioiden (Oikea Media, UMV-lehti PT-media) nousu
 - osa vastamediasta kyseenalaistaa perinteisen uutisjournalismin ja suhtautuu kriittisesti valtaapitäviin → usein myös esim. kytkökset äärioikeistoon (ks. esim. Tuomola 2023) tai Venäjän propagandakoneistoon → valheellisen tiedon tarkoituksellinen levittäminen → tavoitteena demokratian horjuttaminen
 - Venäjään yhteydessä olevat trollit ja botit ovat systemaattisesti osallistuneet muun muassa korona- ja ilmastokriittisen disinformaation tuottamiseen (esim. Strudwicke 2020)
- Some: Lapsille perinteinen uutismedia tuntematon → somessa tekstien tuottajat (uutismedia, somevaikuttajat, tavalliset kansalaiset, trollaajat ja vihapuheen levittäjät) ovat samanarvoisia uutisvirrassa
- → Opettajan ohjattava tunnistamaan esimerkiksi uutisen tai somepostausten taustoja, tarkoituksperiä ja julkaisukriteerejä

Miten päästä opetuksessa kiinni kriittiseen lukutaitoon – pedagogiikan näkökulma

- Perustaitojen hallinta: luku- ja kirjoitustaito, kuvanlukutaito...
- Funktionaalisen lukutaidon hallinta
- Tekstien taustojen tunteminen
- Tekstien analyysi ja tulkinta
- Tekstien tuottaminen itse – tuottajan valinnat tulevat näkyviksi
- Oman tekstisuhteen pohtiminen (tunteet, asenteet, tiedot, taidot)

Mitä ajatuksia tai tunteita Helsingin Sanomien kuva ja otsikko (30.9.2025) sinussa herättävät?

Euroviisut | Yle julkaisi vihjeitä tammikuussa paljastuvista UMK-artisteista

UMK:ssa on aiempien vuosien tapaan seitsemän kilpailubiisiä. Raadit valitsivat artistit ja biisit 491 biisin joukosta.

Kriittinen lukutaito: tekstien analyysi ja tulkinta

Tekstin tausta

Miksi teksti on kirjoitettu, mikä tehtävä sillä on?

Kuka tekstin on tuottanut? Miten? Missä se on julkaistu?

Ketä varten teksti on tuotettu? Kuka sitä käyttää, mihin ja miten?

Missä kohtaan samanlaisia tekstejä?

Millaisia tarkoitusperiä tekstillä on? Kenen etuja se palvelee?

Tekstin rakenteita ja muotoja

Miten teksti rakentuu? Mistä osista se koostuu?

Mihin tekstin sisältö perustuu?

- kokemuksiin, arkielämään, faktatietoon (tai sellaisena esitettyyn)
- näkemyksiin, mielipiteisiin, tulkintoihin?

Millaisen roolin teksti rakentaa kirjoittajalle ja lukijalle?

- Suhteen muodollisuus–epämuodollisuus, läheisyys–etäisyys, tunteikkaus–asiakeskeisyys, tasa-arvoisuus...

Miten kirjoittaja suhtautuu esittämäänsä asiaan?

- tekijän asenteet, varmuusasteet, totuusarvot jne.

Ennakkotehtävä:

- 1) Analysoi ja tulkitse oheinen teksti. Käytä hyödyksesi kaikkea aiemmin tekstien analyysistä ja tulkinnasta oppimaasi.
- 2) Miksi tämän tekstin tulkinnassa tarvitaan kriittistä lukutaitoa? Perustele vastauksesi mahdollisimman monipuolisesti.

Suosittu vaikuttajapariskunta on kuollut karmeassa onnettomuudessa – seuraajat järkyttyivät: "Täysi shokki"

Kaksikko ajoi vuoristossa, kun kuolemaan johtanut onnettomuus sattui.

sisältösekaannus.fi

SISÄLTÖSEKAANNUKSEN
SELVIITYMISOPAS

Etusivu

Mitä on sisältösekaannus?

Tutkimus & tekijät

SISÄLTÖSEKAANNUKSEN SELVIITYMISOPAS

Internetissä mediankäyttäjään pyritään tänä päivänä vaikuttamaan monella eri tavalla, eikä luotettavia sisältöjä ole välttämättä helppo erottaa epäluotettavista. Tässä oppaassa esitellään yleisiä vaikuttamisen, manipuloinnin, harhaanjohtamisen ja väärän informaation välittämisen tapoja sekä annetaan vinkkejä niiden tunnistamiseksi. Sivusto on päivitetty vuonna 2024 uusien esimerkein.

Kaupalliset sisällöt

- mainokset muistuttavat journalismia

Klikkienkalastelu

- katteettomat kohuotsikot lupaavat paljastuksia

Satiiri

- pilasisällöt sekoittuvat oikeisiin uutisiin

Trollaus

- verkkohäiriköt hämmentävät tahallaan

Propaganda

- informaatiovaikuttajina toimivat tekoälybotit

Puolueelliset julkaisut

- radikalisoivat lukijaansa

Disinformaatio

- on tietoisesti seipitettyä tuubaa

Salaliittoteoriat

- kyseenalaistavat tiedettä ja historiaa

Näennäistiede

- nostaa kokemukset ohi asiantuntijatiedon

Virheet ja misinformaatio

- nopeuskilpailussa mokaavat kaikki

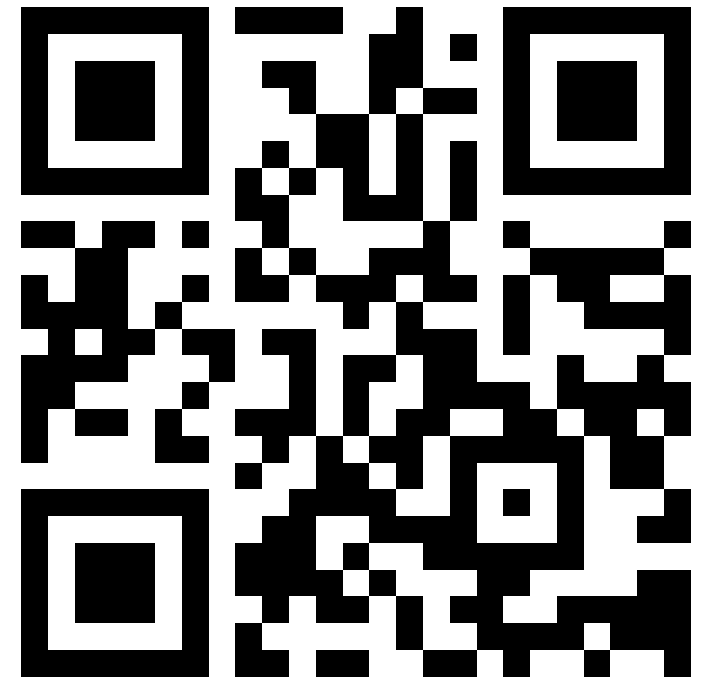
Sisältösekaannus rapauttaa luottamusta

Mietittävää mediakasvattajille

**Pomien
mediakasvatusmateriaalit:**

**täältä eväitä kriittisen
lukutaidon tukemiseen**

<https://peda.net/id/249fd592085>

Lähteitä

- **Kauppinen, M. & Marjanen, J. 2020.** Millaista on yhdeksäsluokkalaisten kielellinen osaaminen? – Suomen kielen ja kirjallisuuden oppimistulokset perusopetuksen päättövaiheessa 2019. Kansallinen koulutuksen arviointikeskus.
- **Leino, K., Lerkkanen M.-K. & Nissinen, K. 2022.** Lukustrategioiden tunnistaminen lukutaidon vahvistajana. Teoksessa K. Leino, J. Rautopuro & P. Kulju. Lukutaito – tie tulevaisuuteen. PISA 2018 Suomen pääraportti. XXXXXXXX
- **Leino, K., Nissinen, K., Siren, M. & Puhakka, E. 2023.** Puoli tuntia lukemista : kansainvälinen lasten lukutaitotutkimus (PIRLS 2021). Tutkimuksia, Koulutuksen tutkimuslaitos.
- **PISA 2022 ensituloksia.** Toim. Hiltunen, Jenna; Ahonen, Arto; Hienonen, Nina; Kauppinen, Heli; Kotila, Jenni; Lehtola, Piia; Leino, Kaisa; Lintuvuori, Meri; Nissinen, Kari; Puhakka, Eija; Sirén, Marjo; Vainikainen, Mari-Pauliina; Vettenranta, Jouni. Koulutuksen tutkimuslaitos. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-263-949-3>
- **Rasi, P., Vuojärvi, H. & Hyvönen, P. 2016.** Aikuisten ja ikääntyneiden mediakasvatus. Teoksessa L. Pekkala, S, Salomaa & S, Spišák (toim.) Monimuotoinen mediakasvatus. Helsinki: Kansallinen audiovisuaalinen instituutti, 198–216.
- **Strudwicke IJ, Grant WJ.** Investigating pseudoscience disinformation in the Russian Internet Research Agency tweets. Public Underst Sci. 2020 Jul;29(5):459-472. doi: 10.1177/0963662520935071. Epub 2020 Jun 27. PMID: 32597365.
- **Ukkola, A. & Metsämuuronen, J. 2019.** Alkumittaus. Matematiikan ja äidinkielen ja kirjallisuuden osaaminen ensimmäisen luokan alussa. Kansallinen koulutuksen arviointikeskus. Julkaisut 17: 2019.
- **Ukkola, A., Suomilammi, M., Silverström, C., Metsämuuronen, J. & Marjanen, J. 2025.** Matematiikan ja äidinkielen taidot kuudennen luokan lopussa. Perusopetuksen oppimistulosten pitkittäisarviointi 2018–2024. Kansallinen koulutuksen arviointikeskus.